

CATUT SECUNDUM.

DE PRÆCIPUIS SYTEMATIBUS CIRCA ORIGINEM IDEARUM.

Systemata omnia de re hac a philosophis excogitata enucleare et spendere, negotium foret et difficultate plenum, et operis elementarii naturam prætergrediens. Quapropter brevitati simul ac perspicuitati, quantum fas est, consulentes, systemata omnia circa originem idearum ac cognitionis intellectualis, ad tres classes, sive scholas liceat revocare; ad scholam, videlicet, *empiricam*, scholam *ontologicam*, scholam *psychologicam*, de quibus sigillatim et breviter dicemus, priusquam veram originem idearum exponamus.

ARTICULUS PRINUS.

Expenditur systema scholæ empiricæ.

Prænotanda:

1.° Mittimus veteres illos Democritum et Epicurum, agentes, ideas esse idola quædam corporea, sive tenuissimas superficies et quasi pelliculas ex corporibus continuo abrasas, quæ in sensus impingentes, ipsis afferrent similitudinem corporum ex quibus avolaverant; quoniam commentum hocce nimis absurdum est, nimis quoque communi hominum sensui repugnat.

2.° Missos similiter facimus, Hobbes, Volney, Tolland cum cæteris ejusdem furfuris et ævi philosophastris, idearum et cognitionis intellectualis originem ex materiæ proprietatibus atque fibrillarum motibus repetentium. Horum siquidem hypothesis, per ea quæ de animi humani simplicitate et spiritualitate dicta sunt, satis superque explosa remanet. Itaque

3.° Ad Locke convertimur qui docet:

a) Ideas omnes, quas de rebus habemus, temporis processu nos acquirere per experientiam, quæ bifariam dividitur. Alia est *externa*, qua objecta extra nos posita percipimus; altera *interna*, qua animi nostri mutationes sentimus.

b) Sensatio igitur et conscientia, duo sunt veluti fontes omnium idearum et cognitionum.

c) Sed tamen per reflexionem, vel potius per conscientiam reflexam, ideas sensatione, sive externa, sive interna habitas, invicem conjungere et disjungere per synthesim, vel per analysim possumus; ex quo exurgunt ideæ aliæ, quæ genericæ, specificæ, vel universales et abstractæ apellantur et habentur. Sic, ex. gr. notio vel idea substantiæ, exurgit ex synthesi, qua simul in unum jungimus plures qualitates sensu perceptas.

THESIS.

Lockianum systema circa originem idearum penitus rejiciendum est, utpote sensismo favens.

Prob. 1.° à priori. Sive idea sumatur pro repræsentatione objecti ab ipso actu intellectus distincta, ut volunt Scholastici, sive pro ipsa perceptione prout ad objectum refertur, ut volunt alii, lockianum systema sensismo favet: ergo. Antecedens, quoad primam partem, ex eo probatur at constat, quod Locke, nec ideas intellectuales impressas sive species intelligibiles a speciebus vel repræsentationibus sensibilibus penitus distinctas admittit cum Scholasticis, nec cum ipsis causam ullam vel facultatem sensu superiorem assignat, quæ hujusmodi ideas producat.

Quoad secundam partem. Quia quamvis ore tenus facultatem rationalem sive intellectum videatur admittere, at revera, sensu omnia concludit; quandoquidem apud ipsum, notiones rerum in nobis exurgunt et producuntur sensatione, vel externa, vel interna; sensatio autem, sive externa illa sit, sive interna, aliquid concretum, contingens et singulare, pro objecto sibi vendicat, quod quidem toto celo ab objecto intellectus differt. Nam quod addit ille, per reflexionem quoque ideas produci, nihil ad rem facit; nam reflexio illa nihil est aliud, apud Locke, quam iterata vel vehementior applicatio animi ad objecta jam sensu percepta; atque ideo hoc unum perficiet, objecta semel sensata vividius percipere, vel ad summum, horum elementa et partes per synthesim et analysim conjungere vel disjungere, quia tamen idcirco sensibilia, contingentia et singularia esse desinant,

vel ad notiones et ideas vere universales et pure intelligibiles mens assurgat. Cujus rei etiam signum est, absurda ratio qua Locke quarumdam idearum universalium existentiam et originem exponit. Unde

2.º Prob. à posteriori. Juxta lockianum systema, idea substantiæ in nobis exurgit et posita est in collectione qualitatum per sensus perceptarum: ex quo consequitur ex una parte, naturam et notionem substantiæ, a notione qualitatum et accidentium non discerni; ex alia vero, notionem substantiæ spiritualis et insensibilis, ut Dei et angelorum, nullam nos obtinere posse; quandoquidem, substantiæ hujus generis, qualitibus sensibilibus non subjacent. Similiter, infiniti ideam ex agregatione finitorum exurgere autumat Locke, quasi finitum finito additum, infinitam rem unquam posset efficere. Idea quoque causæ, apud ipsum, non nisi successionem phænomenorum præ se fert. Ergo ex ipsa ratione, qua Locke exponit originem et naturam idearum hujusmodi, quæ præcipuæ et fundamentales sunt in universa philosophia, satis superque dignoscitur ipsius systema sensismo prorsus favere, vel potius sensismum includere. Corollarium.

Ergo vehementer falluntur qui lockianum systema cum theoria ideologica D. Thomæ confundunt. Etenim, dum Locke notiones omnes revera sensibiles facit, simulque intellectum, vel cum sensu confundit, vel ab eo non satis distinguit, vel saltem secundariam tantum partem quoad originem idearum illi concedit, D. Thomas, et ideas sive notiones intellectuales a sensibilibus penitus secernit, et intellectum tanquam facultatem cognoscendi distinctam a sensu eidemque superiorem habet, et potissimum influxum ipsi tribuit quoad existentiam, naturam, et originem idearum, atque totius humanæ cognitionis.

SCHOLIUM.

Quoniam notum satis est, systema Condillac ad sensismum accedere proprius quam lockianum, nihil opus est in eo immorari: quæ enim de theoria Locke nunc diximus, potiori jure et vi theoriam *sensationis transformata* impetunt et evertunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De schola ontologica.

In duas sectas dispesci potest hæc schola. Prima, complectitur philosophos illos, qui rerum ideas in nobis præexistere, sive animæ *innatas* esse docent. Secunda, illos, qui idearum et cognitionis intellectualis originem ex ipso Deo immediate repetunt. Unde sit,

§ I.

Expenditur systema idearum innatarum.

A prima itaque secta exordientes, primus occurrit, universi Ontologismi auctor et parens,

A) *Plato*: qui posteaquam adfirmavit: 1.º humanas animas ante corpora præextitisse, ac ob scelus nescio quod, in corpora humana esse detrusas, consequenter docuit, eas singulas, dum singulis uniuntur corporibus, secum ferre ideas rerum, quas in priori illo statu obtinebant.

2.º Hujusmodi ideas, ex unione et propter unionem cum corpore, quasi consopitas evadere, rursus tamen in mente apparere et evigilari, dum objecta, quæ illis respondent, sensibus percipiuntur.

3.º Sensuum ergo perceptio ac sensibiles representationes, apud Platonem, non causæ, sed occasiones tantum existunt cognitionis intellectualis: atque hæc intellectualis cognitio, non acquisitione idearum vel notionum, sed sola reminiscencia continetur.

Ad Platonis theoriam ideologicam quam maxime accedit,

B) *Leibnitz*: apud quem: 1.º anima secum concreata et ingenitam fert ideam totius universi, ac proinde representationem et perceptionem, saltem confusam, omnium quæ universo continentur, sive, ut ipsemet ait, Deus contulit animæ in creatione «ideas confusas et involuntas omnium objectorum universi.»

2.º Hujusmodi ideæ confusæ et involutæ, distinctæ evadunt, explicantur et evolvuntur, quatenus objecta externa

mutatioes producant in corpore, cui anima conjuncta manet. Unde in hoc systemate, non secus ac in systemate Platonis, ideæ et notiones rerum in anima præexistunt, et sensus sensibiliaque, sunt meræ occasiones cognitionis intellectualis.

C) *Bonald*: Hujus systema, quod *traditionalismus* vel *exteriorismus* audit, hisce continetur:

1.° Hominis anima ab initio secum fert, si non omnes, at certe quasdam ideas vel notiones, quibus continentur præcipuæ veritates metaphysicæ et morales, ut Dei existentia, animæ libertas, immortalitas, vita futura etc.

2.° Notiones hujusmodi in mente delitescent et quasi informes et obtenebratæ manent, donec ope sermonis externi fœcundatæ et illustratæ, apparent, evolvuntur, perspicuitatem ac distinctionem acquirunt.

3.° Jam vero, humanus sermo, quo hujusmodi mirabilia producuntur, ab homine adinveniri nequit, sed a solo Deo.

4.° Ergo nobiliores ac fundamentales ideas, tum morales, tum metaphysicas, a Deo cum anima præaccipimus, ac per societatem humanam, et ope verborum fœcundantur et evolvuntur.

THESIS.

Systema idearum innatarum, sive Platonis, sive Leibnitz, sive Bonald, rejiciendum est.

Prob. quoad singulas partes. Systema platonicum rejiciendum est: 1.° quia totum quantum est, innititur præexistentiæ animarum ante corpora, et detrusione earundem in humanum corpus propter scelus admissum. Quis autem hic non videt, hypothesim pure gratuitam, nullo solido, immo, nec verisimili fundamento suffultam?

2.° Quia, ut merito docet D. Thomas, nulla sufficiens ratio assignari posset unionis animæ cum corpore: quinimo, hæc unio non solum non esset naturalis, sed esset contra naturam; quandoquidem per eam, impedimentum maximum præstaretur cognitioni intellectuali, quæ nobilissima est hominis operatio et perfectio.

Prob. 2.° thesis quoad systema leibnitianum. Nam 1.° eadem offendit pericula et incommoda ac systema Platonis, eum quo omnino congruit et prorsus assimilatur in ra-

tione hypothesis gratuita, quæ nullo solido fundamento nitatur. Quod adeo verum est, ut ipsemet Leibnitz, eam theoriam *lusum* appellarit. «*Neque enim Philosophorum est, subdit de hac sua theoria idearum scribens, rem serio semper agere, qui in fingendis hypothesis, ingenii sui vires experiuntur.*»

2.° Non secus ac theoria Platonis, nullum verum influxum nexumve realem agnoscit inter sensibilem ordinem et intelligibilem; quod, ut dixi, internæ experientiæ adversatur, et quodammodo etiam externæ, qua videmus et scimus, eum qui aliquo sensu caret, privari idcirco scientia omni quæ ad ejusdem phænomena et objecta refertur, ut videre licet in cæco a nativitate, qui scientiam nullam sive ideam coloris et lucis acquirere potest. Quod si dicatur, ideas lucis et coloris præexistere quidem in mente cæci a nativitate, sed manere *involutas et confusas*, quia ipsarum objecta mutationes non producunt in corpore, quibus determinetur ipsarum evolutio et distinctio, infero ego 1.°: ergo objectorum actio in sensus sensiliaque phænomena, ad evolutionem idearum vere concurrunt. Infero 2.°: ergo ideæ ordinis, veritatis, vel saltem angelorum, Dei, cum aliis hujusmodi, nunquam distinctæ evadent, cum indubium sit objecta hujusmodi nihil in sensus agere, nec *mutationes producere in eo corpore quod animæ est conjunctum*, prout requirit Leibnitz, ad evolutionem et distinctionem idearum in anima præexistentium.

Prob. 3.° quoad systema Bonald. Systema hocce, ut ex dictis facile dignoscitur, totum ferme innititur huic hypothesi: humanum, nempe, sermonem, ideas sive notiones objectorum in mente nostra gignere, vel saltem evolvere et quasi ad actum secundum reducere; atqui falsum est humanum sermonem ideas gignere in audientium animis: ergo.

Prob. min. Humanus sermo ideas si in mente gignit, vel id efficit dum verba prolata intelliguntur, vel dum non intelliguntur; atqui neutrum verificatur: ergo. Minor quoad primam partem ex eo aperte constat, quoad verba, dum ore proferuntur, is solum capit et intelligit, qui scit ea tale vel tale objectum significare. Id vero scire nequit, nisi quatenus aliquam notionem istiusmodi objecti præhabeat; nam si nullam ejus habet notitiam, quomodo sciet verba prolata ad ipsum referri ipsumve significare? Ergo dum verbi significa-

tio intelligitur, humanus sermo ideas vel notiones objecti, in audientium mente non gignit sed supponit. Altera minoris pars, apertissime etiam constat quotidiana experientia, qua videmus, verba ejus, qui peregrino ore loquitur, nullam in audientium animis gignere vel excitare ideam objectorum de quibus ille loquitur; ut si quis coram me verba arabica, objectum determinatum significantia ore proferat, non idcirco illius objecti ideam in mente mea gignet, nec excitabit, cum ignorem penitus talia verba ad hoc objectum referri. Ergo etiam dum verba non intelliguntur, humanus sermo ideas vel notiones objectorum gignere aut excitare nequit.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º Existunt in mente nostra ideæ universales, ut idea boni, ordinis, justitiæ, substantiæ, etc.; atqui hujusmodi ideæ a sensibus proficisci nequeunt, cum illi ad singularia tantum ferantur: ergo hujusmodi saltem ideas innatas agnoscere oportet.

Resp. Dist. min. A sensibus non proficiscuntur *immediate*, conc. *mediate*, neg. Profecto, sensus cujus perceptio ad singulare et concretum objectum semper fertur, non solum præfatas ideas, sed nec alias minus universales attingere valet, cum universale sit extra sensibilis facultatis objectum. At vero præfatæ et aliæ ideæ universales, a sensu proficisci possunt dici, non quod per sensus ingrediantur, nec ab illis et per illos efformentur aut percipiuntur harum idearum objecta, prout universalia, sed quia sensus percipit rem in qua vere et realiter inveniuntur perfectiones seu realitates objectivæ per has ideas repræsentatæ.

Obj. 2.º Existunt in mente quædam principia quæ sunt naturaliter cognita, ut illa: *impossibile est idem simul esse et non esse: bonum est faciendum, malum est vitandum*, cum aliis similibus; atqui hæc principia nequeunt esse naturaliter cognita, nisi ideæ quibus constant per naturam insint, ac proinde sint innatæ: ergo.

Resp. Dist. maj. Existunt, etc. cognita naturaliter, id est, quæ a mente semel in actu posita, statim, et quasi spontaneo motu agnoscuntur, conc. id est, per solam naturam, quasi mens in se præhabeat ideas quibus constant hujusmodi princi-

pia, neg. Cum dicitur prima scientiarum principia, quæ continent veritates necessarias, immutabiles, æternas et immediate evidentes, esse *naturaliter* nota, vel *naturam menti impressa*, non ita id accipiendum est, quasi homo per ipsam naturam et ex sola animæ creatione, secum actu habeat hæc principia, nec ipsas ideas quibus constat; sed tantum innuitur, quod intellectus hominis, quia est et quatenus est participatio luminis increati, et, ut habet D. Thomas, *impressio rationum æternarum, similitudo increatæ Veritatis*, continet *virtute et implicite*, ideas quibus constant præfata principia. Dico autem quod continet *virtute*, non præcise quia eas abstrahere potest ex sensibilibus, notionesque objectivas earumdem percipere; id namque etiam congruit reliquis ideis et notionibus inferioris ordinis et universalitatis, sed quia hujusmodi ideæ, ex. gr. entis, boni, mali, etc. ex ipsa sua natura et universalitate, qua materialia et immaterialia, creata et increata, finita et infinita complectuntur, viciniore sunt ideis divinis, vel rationibus æternis, quarum impressio et participatio est noster intellectus.

Atque ex hoc jam habes quid sivi velit D. Thomas, dum in suis operibus passim hæc aut similia habet: «Aliqua naturaliter cognoscimus (1) ut per se nota, ad quæ omnia alia examinamus.» «Impressio quædam rationum æternarum (2) est in mente nostra, sicut sunt principia naturaliter cognita.» «A veritate intellectus divini exemplariter procedit in intellectum nostrum veritas primorum principiorum, secundum quam de omnibus judicamus.» (3) «Notitiam primorum principiorum ei (menti) impressit, (Deus) quæ sunt quædam seminaria scientiarum» (4).

«Præexistunt in nobis (5), primæ conceptiones intellectus, quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur, per species a sensibilibus abstractas, sive sint complexa, ut dignita-

(1) *De Verit.* q. 10.º, art. 8.^o(2) *Ibid.* q. 8.º, art. 7.^o(3) *Ibid.* q. 4.º, art. 4.^o(4) *Ibid.* q. 11.º, art. 3.^o(5) *Ibid.* q. 11.º, art. 4.º

tes, sive incompleta, sicut ratio entis, et unius, et hujusmodi, quæ statim intellectus apprehendit.»

SCHOLIUM.

Plato, Leibnitz, Bonald exhibent tres præcipuas phases, quibus systema idearum innatarum continetur. Reliqui philosophorum qui hocce systema ex parte propugnarunt, sub aliquo ex tribus illis collocandi veniunt. Sic, ex. c. ad Platonem referre oportet Cartesium, qui ideas innatas et ipse admittit; quamvis hic, ut sæpe alias, non satis sibi ipsi constans, postquam ideas innatas ab adventitiis et factitiis distinxit, subdit: «Fortasse etiam omnes adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas.» Sicut Cartesius ex hac parte Platoni affinis est, ita Wolff ad Leibnitz accedit, Beautain et Lamennais ad Bonald, cui etiam quadantenus affinis videtur Ubaghs cum schola Lovaniensi. Præter hos, memorandus Rosmini, qui ideas innatas rejiciens, excipit tamen ideam entis possibilis, quam proprie innatam dicit.

§ II.

Ontologismus proprie dictus expenditur.

A) Ad alteram ontologorum sectam jam progredimur, in qua primus occurrit Mallebranche, cujus idealogica theoria sic se habet:

1.° Hominum mens, omnia in Deo videt; sed tamen quatuor existunt rationes seu modi videndi res: scilicet, per seipsas, per ipsarum ideas, per sensum intimum, per conjecturam.

2.° Atque Deum quidem per seipsum videmus, idque, ut ipsemet ait, *visu immediato et directo*. Siquidem, *ipse solus potest illuminare mentem per propriam substantiam*.

3.° Corpora vero mens percipit ac cognoscit per ipsorum ideas, quæ in Deo existunt.

4.° At mentem nostram et animam, nec per seipsam, nec per ipsius ideam, sed per conscientiam, vel sensum intimum cognoscimus; puras demum intelligentias, solum per conjecturam.

Gioberti quoque, in exponenda idearum origine scholæ ontologicæ adhæret.

1.° Duplicem, ut supra de ratione agentes, innuimus, distinguit Gioberti cogitationem, seu mentis manifestationem: quarum prima est immediata et directa, ob quam rem *intuitio* nuncupari potest; altera vero est mediata et reflexa, qua mens supra priorem redit, ipsius objectum quasi distinctius et perfectius penetrando, unde et *reflexio* apud ipsum nuncupatur.

2.° Cogitatio hæc reflexa, exerceri nequit absque adiutorio verborum, quæ proinde sunt instrumenta necessaria ad cognitionem scientificam constituendam et evolvendam.

3.° Prior vero cogitatio sive primitivus *intuitus* mentis, menti congenitus est, ejusque objectum est *Ideale-Reale*, id est, verum absolutum et æternum, ac proinde Deus ipse.

4.° Porro, quoniam Ens absolutum, quod est perpetuo objectum *intuitus*, a mente attingitur prout in se est, necesse est ut attingatur tanquam actu creans res finitas, a se distinctas. Ex quo consequitur, quod illa priori *intuitione*, quæ mentem perpetuo ab initio comitatur, tria simul attinguntur, videlicet: 1.° Ens absolutum et æternum, quod ex se et in seipso existit: 2.° libera creatio, qua extra exit ac aliis communicatur: 3.° res finitæ, quæ ex vi hujus creationis existentiam obtinent.

5.° Hæc autem tria in Deo ipso simul videmus et contemplamur, dum ejus actionem creatricem intuemur. Ergo hæc propositio: *Ens creat existentias*, est universæ scientiæ fundamentum ac synthesis, atque idealis formula ad quam revocatur, et qua continetur integra cognitio humana.

Schelling: Merito etiam revocari potest ad hanc scholæ ontologicæ sectam; quandoquidem, idearum et cognitionis humanæ originem ducit ex *intuitione divina*, non secus ac Mallebranche et Gioberti. Docet ille

1.° Humanæ cognitionis realitatem, non in subjecto, ut Fichte voluit, sed in objecto esse quærendam.

2.° Hoc autem objectum, quod simul est principium unde omnis realitas emergit, est *Ens absolutum*, in quo subjectum et objectum, res et idea, existentia et cognitio, spiritus et materia, unum idemque sunt.

3.º Ad hoc porro *absolutum Ens*, extra quod nihil aliud reale existit, et quod constituit unicam, veram et realem substantiam, assurgimus per quamdam *intuitionem intellectualem*, quæ primitiva est et transcendentalis in mente, quæque aciem conscientia fugit et antecedit.

THESIS.

Systema ontologica nunc exposita, sive intuitionis divinae, erroribus periculisque scatent ac prorsus sunt rejicienda.
Probatum quoad singula.

1.º Si Deus a nobis videretur in seipso, *idque visu immediato et directo*, ut Mallebranche vult, beatissimiles essemus, quia non *per speculum et in ænigmate, sed facie ad faciem*, ipsum viderimus, ut Augustinus cum Apostolo loquitur, præsertim, cum Mallebranche fateatur, Deum menti *sese aperire*, eamque *illuminare per propriam substantiam*. Id autem non tantum sensui communi, sed experientia et rationi adversatur; quandoquidem, experimur cognitionem, quam de Deo in hac vita adsequimur, valde imperfectam esse, et non per *immediatum et directum* intuitum haberi, sed per discursum et ratiocinium a visibilibus hisce ad invisibilia Dei progrediendo. His adde, mentem nostram, quò ad superiora et invisibilia contemplanda magis elevatur, eo magis a sensibilibus abstrahi. Cum ergo Deus in se visus, sit ultimus terminus quo mens assurgere valet, ad ejusmodi visionem nonnisi per totalem a sensibilibus abstractionem et separationem, quæ post mortem erit, valet pertingere.

2.º Si corpora in Deo videremus, perfectissimam ipsorum notitiam et scientiam haberemus, quod ipsemet fatetur, dum scribit: «In Deo et per ideas a nobis conspiciuntur corpora cum suis proprietatibus; atque hinc est, quod cognitio, quam de illis habemus, sit perfectissima.» Jam vero, corporum cognitionem valde imperfectam nobis adesse, nemo est qui nesciat.

3.º Denique, ut alia omittam, systema hocce, sibi non constat ac contradictionibus scatet: 1.º dum visionem corporum in Deo adstruit, rejiciendo simul visionem mentis, vel animæ, cum tamen illa plus a Deo distent quam anima: 2.º dum corporum visionem in Deo asserens, postea docet

nos de ipsorum existentia, nonnisi per revelationem conscios certo reddi posse: 3.º dum postquam adservit cognitionem corporum in nobis *perfectissimam* esse, postea profiteretur, difficile esse scire num materia, alia attributa habeat præter extensionem.

Gioberti systema, æqualia vel majora offendit incommoda. Atque 1.º quidem gratis omnino confingitur primitiva illa *intuitio*, qua mens Deum, prout actu creat existentias seu res finitas, intuetur. Nam si Gioberti ipse excipiatur, nemo hominum, quod ego sciam, istam intuitionem in conscientia, vel per conscientiam percepit, nec minimum ejusdem vestigium invenit. Quinimo, ex conscientia testimonio, potius demonstratur nullam hujusmodi intuitionem existere.

2.º Ad pantheismum recta via pergit, saltem si auctoris verba non mens perpendantur. Ipse namque centies supponit et asserit, res creatas nullam intelligibilitatem in se habere. Cum ergo intelligibilitas rerum, cum earumdem realitate unum idemque sit a parte rei, planum erit colligere, finitas existentias et creatas substantias omni realitate destitui; quandoquidem, ex Gioberti, omni destituuntur propria intelligibilitate. Itaque, si indubium est, res eatenus cognosci quatenus sunt, res quæ in seipsis non habebunt id quo intelligibiles reddantur, nec etiam in seipsis habebunt id quo *realia entia* sunt, ac proinde non vera entia, nec veræ et reales substantia, sed phænomena tantum et modificationes erunt Entis absoluti et unice substantia. Quæ periculosa pantheismi consecutio, efflorescit quoque ex aliis auctoris verbis et sententiis, ac inter alia, dum phænomenorum productionem, *veram creationem* appellari posse, scribit et contendit. Dixi autem *si auctoris verba non mens perpendantur*; nam revera pantheismus a Gioberti mente et intentione penitus exulare videbitur, cuicumque ejus opera perlegenti.

Rejiciendum similiter systema schellingianum: 1.º quia *intuitio* illa intellectualis, cui totum systema superstruitur et innititur, ipso Schelling concedente, operationem omnem conscientia antecedit, elabatur et fugit; ex quo necessario et evidenter consequitur, ipsam gratis confictam esse, ac integrum proinde systema solum nisi hypothesi omnino gratuita.

2.º Quia systema hocce idealogicum, apertum crudum-

que pantheismum non involvit modo, sed exprimit et tuetur. Etenim, ut vidimus, nullam proprie dictam substantiam, præter Deum, admittit, qui etiam simul est. Ens absolutum, in quo subjectum cogitans et objectum cogitatum, ordo realis et idealis, spiritus et materia, unum idemque sunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obj. 1.º pro systemate mallebranchiano. Deus immediate conjungitur menti humanæ, ipsique intime præsens est; unde et D. Augustinus dicit, quod «inter mentem nostram et veritatem, id est, lucem interiorem, per quam illum intelligimus, nulla interposita creatura est:» ergo:

Resp. Dist. ant. Deus etc. *in ratione causæ efficientis*, conc. *in ratione objecti*, neg. Deus igitur quatenus causa efficiens, creans et semper conservans mentem nostram, ipsi immediate et per seipsum adest, sicut adest omni creaturæ, cui esse tribuit et conservat. Ast ad cognitionem determinandam requiritur præterea præsentia objectiva rei cognoscendæ, et non sufficit præsentia causalis, imo nec ipsa præsentia *entitativa*. Id videre licet in ipsa nostra mente, quæ sibi ipsi intime præsens quoad essentiam et substantiam, seipsam tamen non percipit donec superveniat præsentia objectiva actu operando et reflectendo. Quod spectat Augustini verba, verum quidem est inter mentem et Deum nullam interponi creaturam, quatenus, nimirum, ipsa mens est participatio quædam immediata intelligentiæ divinæ ac rationum sive idearum æternarum, quæ in Deo continentur. «Ipsam enim lumen intellectuale quod est in nobis, ait D. Thomas D. Augustino concinens (1), nihil est aliud quam quædam participata similitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ.»

Objic. 2.º Mente concipimus infinitum; sed nulla creata res infinitum repræsentare potest: ergo Deus, utpote infinitus, per seipsum solum repræsentatur ac cognoscitur.

Resp. Dist. min. Nulla creata res etc. *adæquate et per-*

(1) 1.º P., q. 84.º, art. 3.º

fecte, conc. inadæquate et imperfecta ratione, neg. Nos Deum cognoscere ut ens infinitum, indubium est; ex quo facto jam consequitur, ipsum aliqua ratione per finitam rem posse repræsentari. Etenim, etiamsi daremus nullam existere in mente ideam, qua Deus repræsentetur, proculdubio ipsa perceptio qua Deum attingimus, ipsum repræsentat.

Objic. 3.º pro systemate Gioberti. Mentis operatio, et ordo cognoscendi, debent respondere realitati objectorum; atqui objecta cognita sic se habent quod ipsorum realitas ex creatione procedit, ac posterior est realitate Dei: ergo etiam cognitio incipere debet a Deo et creatione.

Resp. Dist. maj. Debent respondere realitati objectorum *per conformitatem seu adæquationem cum ipsa*, conc. *quoad modum et ordinem quem dicunt ad existentiam*, neg. Verum quidem est, mentis cognitionem respondere debere ipsi realitati objectorum per adæquationem ad ipsa; namque eatenus quælibet cognitio vera erit, quatenus per ipsam et ex ipsa mens objecto cognito æqualis redditur, ipsum percipiendo, prout in seipso est. Quapropter egregie scripsit D. Thomas, veritatem mentis seu cognitionis, in adæquatione intellectus cum re cognita, positam esse. Ast vero minime necessum est, quod idem sit ordo vel processus mentis in cognoscendo, in rerum in existendo. Quinimo, ut in pluribus et generatim loquendo, potius dicendum esset, illud quod ordine naturæ et existentia posterior est, esse prius quoad cognitionis ordinem. Sic, prius finita entia et creaturas quam Creatorem percipimus, si sensui intimo fides habetur: sic, prius phænomena quam substantiam; prius effectus quam ipsorum naturales causas percipimus.

Objic. 4.º cum eodem Gioberti. Si semel admittatur hocce systema, mirus concentus invenietur inter scientiam humanam et revelationem divinam, inter philosophiam ac Religionem catholicam; siquidem, divina revelatio ex Deo ipso et rerum creatione initium sumit: ergo.

Resp. Dist. ant. Invenietur mirus concentus *apparens*, trans., concentus *verus et realis*, neg. Quanlibet harmoniam Gioberti excogitare et obtrudere velit inter relationis processum ac proprii systematis idealem formulam *Ens creat existentias*, inconcussum semper erit, hunc harmonicum concentum, si existit, apparentem tantum, non realem ac ve-